

ציר הזמן - יחידה 504 במלחמת יום הכיפורים

הרקע למלחמה

מלחמת יום הכיפורים אשר פרצה ביום 6 באוקטובר 1973 היתה קשה ועקובה מדם. פרוץ המלחמה הפתיע וזאת על אף ריבוי הידיעות שיחידות האיסוף דיווחו ושהיו סימנים מעידים ברורים למלחמה הצפויה. מחלקת מחקר (חטיבת המחקר דהיום) באמ"נ וראמ"נ כשלו והעריכו, למרות כל הידיעות, שהמלחמה הינה בסבירות נמוכה. הטעות נבעה גם מקונצפציה שגויה שצבאות ערב לא ייצאו למלחמה לפני שישלימו את היכולת האווירית ההתקפית שלהם. בנוסף, האויב נקט תרגילי הסתרה והונאה בשתי החזיתות.

התפיסה של צה"ל הייתה שאמ"ן, כפי שהבטיח, יספק התרעה של 24-72 שעות לפני התקיפה. על בסיס ההתרעה שיקבל מאמ"נ, יוכל צה"ל לגייס את יחידות המילואים ועד הגעתם לקווים תתבסס ההגנה על אוגדה בסיני והמעוזים בתעלה ואוגדה ברמת הגולן. במקביל יפעל חיל האוויר שהיה כולו בסדיר כדי לבלום את המתקפה המצרית/סורית.

בפועל, לא היתה התרעה מובהקת של אמ"נ ועד יום שבת 6 באוקטובר הערכתו היתה שיש סבירות נמוכה למלחמה. התוכנית הצה"לית לא עמדה במבחן המציאות וכוחות מצריים חצו את התעלה והסורים פלשו לרמת הגולן.

בקרבנות קשים מאוד, שגבו יותר מ- 2650 חללים ואלפי פצועים, הצליחו לוחמי צה"ל להדוף את המתקפות של הצבאות המצרים והסורים, לגרום להם לאבידות כבדות ולסיים את המלחמה במרחק קצר מבירותיהם-קהיר ודמשק. מהבחינה הצבאית היה זה ניצחון מובהק.

יחידה 504 במלחמה

ידיעות מתריעות למלחמה

בטרם המלחמה, מרחבי היחידה סיפקו מידע צבאי ומידע בסיסי שוטף על מדינות וצבאות ערב שגבלו בנו: מצרים, סוריה, ירדן ולבנון. בהקשר למלחמה בלטו הידיעות הבאות:

א. מבצע ארגז:

ביוני 1972 בוצע "מבצע ארגז" לחטיפת קצינים בכירים מהמטכ"ל הסורי שסיירו לאורך גבול לבנון במטרה להביא להחלפתם עם 3 טייסי צה"ל שהיו בשבי בסוריה. המבצע בוצע ע"י סיירת מטכ"ל ולכח צורפו 2 חוקרי שבויים מהיחידה – צדוק אהרון ואלי זיו. במבצע נשבו 5 קצינים בכירים סורים. צדוק אהרון נפצע. השבויים הסורים נחקרו ע"י היחידה במרחב ארצי וסיפקו מידע רב על היערכות הצבא הסורי בחירום, תוכניות ההגנה וההתקפה שלו, סימנים מעידים להכנותיו למלחמה ועוד. בין השאר, ציינו הנחקרים את מקומות הפריצה האפשריים של הצבא הסורי במקרה של ביצוע מתקפה וכן ציינו כי לצורך ביצוע מתקפה הם יקדמו מאזור חומץ (צפון סוריה) לאזור דרום החזית את חטיבת שיריון 47 ואת גדוד הגישור המטכ"לי.

ב. רשת "מובוטו" של היחידה:

חברי הרשת התגורר בדרום החזית והיו מצוידים במכשיר אלחוטי. כשבוע לפני המלחמה דיווח "מובוטו" על הגעת חטיבה 47 לאזור דרום החזית וכן על הגעת גדוד הגישור המטכ"ל. ב-4 באוקטובר הוא דיווח שבכוונת הסורים לפתוח במלחמה כוללת וכן הוא דיווח על הוראת הצבא הסורי לתושבי אזור החזית באזור מגוריו שלא להתקרב לקו הגבול החל מבוקר 5 באוקטובר (יום לפני פרוץ המלחמה).

היחידה במלחמה

בבוקר יום הכיפורים, כשנודע כבר על פרוץ המלחמה, היחידה החלה לגייס את כל מערך המילואים שלה והחלה בשיבוץ חוקרי השבויים (חקש"בים) לכוחות הלוחמים.

לסד"כ הסדיר של צה"ל צוותו קת"מים סדירים ולאגדות המילואים צוותו החקש"בים במילואים שגויסו במרחב ארצי. המלחמה פרצה בשעה 14:00 לערך.

שבויים ראשונים נתפסו כבר ביום הכיפורים אחה"צ ע"י סיירת שקד שנלחמה במארב קומנדו מצרי בציר הצפוני. בדרום סיני, דרומית לראס סודאר הנחיתו המצרים כ-2 פלוגות קומנדו – קציני בסיס משנה אבו-רודס של היחידה חברו לפלוגת צנחנים ושבנו את מירב הכח שהונחת.

בהמשך המלחמה נתפסו אלפי שבויים שנחקרו ע"י היחידה – ע"י חקש"בים שצוותו לכוחות הלוחמים, במכלאות שבויים אזוריות (ביריה בצפון ורפידיים בדרום) והרוב במכלאות שבויים ארצית בכלא 6 בעתלית.

החקש"בים פעלו יחד עם הכוחות וסיפקו מידע לאורך כל המלחמה וקרבות ההתשה שהתנהלו בעקבותיה עד להשגת הסכמי הפרדת כוחות עם המצרים (ב-18.1.1974) ועם הסורים (ב-20.6.1974). במהלך תקופה זו דילגה מפקדה קדמית של מרחב דרום ל-פאיד שממערב לתעלה והוקם בסיס משנה ב-סואץ במטרה לספק מידע לכוחות הלוחמים.

ב"מובלעת הסורית" ולמשך כ-8 חודשים פעל בסיס גולן של היחידה למתן מידע לכוחות , גם באמצעות מקורות, ולגיוס מקורות חדשים.

הנופלים במלחמה

במהלך המלחמה נהרגו שלושה קצינים מהיחידה :

א. סרן זאב שטנדר ז"ל:

לחם עם חטיבה 188 בצפון ונהרג ביום ההבקעה לכיבוש "המובלעת הסורית" ביום 11.10.1973.

הותיר אחריו אישה, בת שנולדה לאחר המלחמה ו-2 הורים ניצולי שואה.

ב. סרן ישראל מנדלסון ז"ל וסרן עדינו משה ז"ל:

שניהם נהרגו ביום 24.10.1973, ביומה האחרון של המלחמה, בעת שהיו על זחל"מ קמ"נ חטיבה 500 שיצא לחלץ נפגעים בעיר סואץ.

הזחל"מ נפגע והם הוגדרו כנעדרים עד שגופותיהם הוחזרו ע"י המצרים.

ישראל הותיר אחריו אישה, בן, זוג הורים ואחות.

משה הותיר זוג הורים ואחים.

צל"ש

במלחמה עוטר בצל"ש ראש אמ"נ סרן גדעון חסיד ז"ל על פעילותו כחוקר שבויים עם הכוח שצלח את התעלה (נפטר לאחר המלחמה וללא קשר איתה).

המפקדים

מפקדי היחידה במלחמה היו:

א. סא"ל ינאי זקס – מפקד היחידה.

ב. רס"נ יהושע בר תקוה ז"ל – ממ"ר צפון.

ג. סא"ל יגאל סימון – ממ"ר מרכז.

ד. רס"נ זאב עשת ז"ל – ממ"ר דרום.

ה. רס"נ יוסף ארזי – ממ"ר ארצי.

סיכום

היחידה תרמה ליצירת תמונת השטח והאויב בכל הגזרות ערב המלחמה ובמיוחד יצויינו דיווחי מקור מרחב צפון "מובוטו" וחקירת שבויי מבצע ארגז 2. כמו ידיעות מסוכנויות איסוף אחרות, הם לא שוקללו באופן הראוי בגיבוש הערכת המודיעין שהיתה שבוייה ב"קונצפציה".

קציני היחידה שפעלו כחוקרי שבויים סייעו לכל הכוחות הלוחמים במידע חיוני לאורך כל ימי הלחימה ולראשונה נחשפנו, כיחידה, באופן נרחב לכל היחידות הלוחמות. תרומתם של החקש"בים לכוחות נעשתה למוכרת יותר ומאז הם משולבים בלחימה בכל יחידות צה"ל.